

составления текста-рассказа с элементами описания. Охарактеризовано основные достижения поиска оптимальных путей и методов овладения вопросительной деятельностью в процессе реализации дидактической технологии обучения младших школьников диалогическому взаимодействию.

Ключевые слова: диалогическое взаимодействие, вопросительная деятельность, банк вопросов, описание, творческие методы, таблицы-опоры, план-алгоритм, младшие школьники.

SUMMARY

L. Krivshenko, V Ljah. Educating of junior schoolchildren interrogative activity.

The article reveals major achievements in the investigation of the optimal ways and methods of learning to ask questions while using the didactic technology of teaching primary school pupils to interact with each other.

Key words: dialogue cooperation, asking activity, bank of questions, describing, creative methods.

УДК 74.2:74.26

Н. В. Кудикіна

Київський університет
імені Бориса Грінченка

МЕТОДИЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ УЧИТЕЛЯ ЯК УМОВА ЯКІСНОГО НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ УЧНІВ ШКІЛ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН

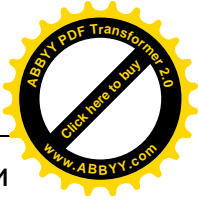
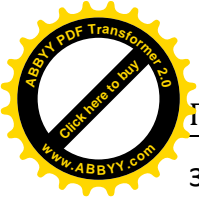
У статті висвітлено проблему формування методичної компетентності вчителя як умови якісного навчання української мови учнів шкіл національних меншин. Обґрунтовано необхідність забезпечення умов для фундаменталізації вищої педагогічної освіти.

Ключові слова: навчання української мови, методична компетентність учителя, учні шкіл національних меншин.

Постановка проблеми. Розвиток України в контексті цивілізаційних змін, проявом яких є процеси глобалізації та інтернаціоналізації, детермінує необхідність готувати людину до життя і діяльності в умовах полікультурного суспільства. Одним із найвизначальніших чинників полікультурної освіти є формування в учнів мовної картини рідної країни та світу – складової полікультурного світобачення.

Аналіз актуальних досліджень. Формуванню мовної картини рідної країни в учнів шкіл національних меншин якнайкраще сприяє навчання української мови [2; 3; 6]. Причому принциповим є положення про те, що навчання української мови може бути успішним лише тоді, якщо дитина оволодіє рідною культурою та рідною мовою, яка є базовою для свідомого ознайомлення й розуміння інших культур.

Інваріантна складова змісту початкової загальної освіти з навчання української мови у школах національних меншин визначається за допомогою освітньої галузі «Мова і література» [2]. Успішність навчання учнів шкіл національних меншин української мови залежить не лише від

змісту, але й від методичної компетентності вчителя, від того, наскільки вчитель є компетентним у доборі методичного інструментарію щодо опанування навчальної програми дітьми.

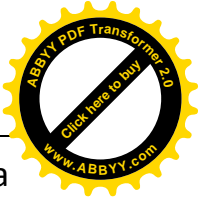
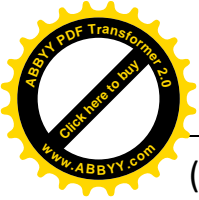
Актуальність визначеної проблеми посилюється ще й тим, що реально для значної кількості випускників вищих педагогічних навчальних закладів країни притаманна методична компетентність не найвищого рівня. Проблема не є новою для загальної середньої освіти – зазвичай молодий учитель робить методичну недоречність різного характеру та обсягу, якої поступово, з набуттям досвіду педагогічної діяльності в основному позбавляється. Зрозуміло, що миритися з таким станом речей і надалі означає залишати простір для неякісної освіти підростаючих поколінь, оскільки прорахунки педагога, невідповідність його методичних знань, умінь і навичок останнім досягненням теорії позначаються на учнях.

Мета статті – висвітлити проблему формування методичної компетентності вчителя як умови якісного навчання української мови учнів шкіл національних меншин.

Виклад основного матеріалу. Ключове поняття досліджуваної проблеми, що виражене термінологічним словосполученням «методична компетентність учителя», є складовою родового поняття «професійна компетентність», яке розуміємо як реальну здатність педагога в умовах динамічних змін у соціально-економічному, техніко-технологічному, інформаційно-комунікаційному та освітньому середовищі на основі неперервного професійного самовдосконалення та особистісних якостей функціонально гнучко та якісно виконувати професійну діяльність [8, 354].

Методична компетентність учителя як родове поняття щодо професійної компетентності, змінюючись лише через конкретизацію предмета професійної діяльності вчителя, відображає його основні характеристики. Отже, методичну компетентність учителя розглядаємо як реальну здатність педагога в умовах динамічних змін у теорії навчання на основі неперервного професійного самовдосконалення (самозміни) та особистісних якостей функціонально гнучко і якісно реалізовувати методичну складову професійної діяльності, зокрема щодо методики навчання дітей української мови.

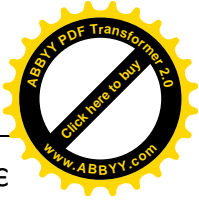
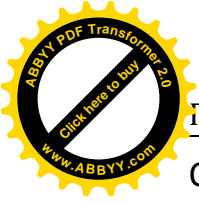
Методологічного значення у дослідженні проблеми методичної компетентності педагогів набуває закон детермінізму в освіті, сформульований за результатами наших наукових пошуків [4, 67–71]. Це загальний закон освітньої сфери, який відображає внутрішньо необхідні, сталі й суттєві зв'язки між педагогічною діяльністю та об'єктивними факторами різного характеру. У філософії дефініція «закон» реалізує ідею однозначного

(необхідного) причинного зв'язку [9, 220]. У цьому розумінні певна причина А, що породжується реально пов'язаними з освітньою галуззю об'єктивними соціальними чинниками, необхідно детермінує в освіті людей певний педагогічний наслідок В. Тобто для цього педагогічного об'єкта або процесу за конкретних умов відбуваються точно визначені ситуації, події, явища. Причинно-наслідкові зв'язки – один з моментів універсального зв'язку предметів та явищ світу, який полягає в утворенні або породженні одними предметами і явищами інших наслідків, що проявляється й у процесі формування професійної компетентності майбутніх педагогів. Застосування закону детермінізму в освіті у нашому науковому пошуку є доцільним, зокрема у процесі з'ясування причин недостатньої методичної компетентності випускників вищих педагогічних навчальних закладів щодо навчання української мови учнів шкіл національних меншин. Крім цього закону для їх визначення доцільно також застосувати метод сутнісного аналізу – систематизований спосіб вивчення досліджуваної проблеми на основі усвідомлення сутності досліджуваного явища, що забезпечує достовірність та істинність нового наукового знання.

По суті формування методичної компетентності вчителя є результатом здійснення освітньої діяльності вищого педагогічного навчального закладу, а надалі – його професійного самовдосконалення. Вона реалізується як функціональна система, результативність якої визначається дією вектора: мета→результат. У процесі здобуття вищої освіти ключовими суб'єктами освітньої діяльності вищого навчального закладу є: а) студент, який через навчально-пізнавальну діяльність (учіння) реалізує власні пізнавально-професійні цілі; б) науково-педагогічний працівник, який здійснює навчальну та виховну діяльність, спрямовану на формування методичної компетентності майбутнього педагога. Отже, на результативність формування методичної компетентності майбутнього педагога з навчання української мови учнів шкіл національних меншин впливають чинники, що породжуються як діяльністю студента, так і діяльністю науково-педагогічного працівника.

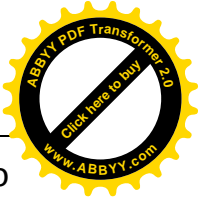
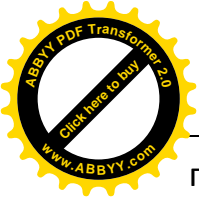
Однією з причин, що негативно впливає на формування методичної компетентності випускників вищих навчальних закладів, є недостатня пізнавальна (когнітивна) самостійність здобувачів вищої педагогічної освіти. Розуміння суті когнітивної (пізнавальної) самостійності започатковано у минулому столітті у процесі дослідження проблем дидактики загальної середньої освіти, і у цьому контексті заслуговують на увагу наукові розвідки О. Я. Савченко. Здійснюючи дослідження у царині формування пізнавальної самостійності учнів загальноосвітньої школи,

О. Я. Савченко зробила висновок про те, що пізнавальна самостійність є якісною характеристикою пізнавальної діяльності [7]. Отже, фактично пізнавальна самостійність студента – це сама пізнавальна діяльність певної якості. Самостійна пізнавальна діяльність людини характеризується такими ознаками: завжди спрямована на засвоєння нових знань; їй притаманне прагнення особистості виявляти пізнавальну активність, готовність і здатність здійснювати пізнавальну діяльність самостійно, діяти результативно. Пізнавальна самостійність не є уродженою якістю особистості, вона формується у процесі життя.

Попередні дослідження проблеми формування пізнавальної самостійності молоді у процесі здобуття професійної педагогічної освіти [5] дозволяють навести розгорнуте визначення поняття «пізнавальна самостійність студентів» – це якісний стан навчально-пізнавальної діяльності, яка ґрунтується на прагненні особистості здійснювати її на основі особистісно значущих мотивів і стійкої установки на самовдосконалення. Вона передбачає: уміння визначати мету діяльності; здатність особистості систематично здійснювати самостійну навчальну роботу; уміння забезпечувати необхідні умови для досягнення самостійно визначеної мети; аналізувати, контролювати й самостійно об'єктивно оцінювати власні пізнавальні дії, співвідносячи одержаний у теоретичній і практичній підготовці результат (проміжні та кінцевий) з попередньо поставленою метою; коригувати власну самостійну діяльність; долати труднощі у процесі досягнення мети; здобувати результат, адекватний поставленій меті.

На формування методичної компетентності майбутніх педагогів, крім названої причини, впливають і такі, що випливають із діяльності науково-педагогічних працівників. Доведено, що визначальним чинником будь-якої діяльності є процес цілепокладання, саме від нього залежать способи дій і кінцевий результат. Зважаючи на те, як викладачі ВНЗ розуміють мету та основне завдання щодо формування методичної компетентності вчителя, вони будуть діяти певним способом. Є два підходи до визначення мети такої діяльності. За одним з них методична компетентність розглядається вузькопрофесійно, утилітарно, тобто з позицій тільки її прикладної значущості. У такій ситуації своїм завданням викладачі вважають лише формування у студентів необхідних для їх майбутньої професійної діяльності знань, умінь і навичок. Максимум, на що можна розраховувати у процесі реалізації такого підходу, – на підготовку вчителя, який добре володіє методикою, що засвоїв у процесі здобуття вищої освіти і працює на репродуктивному рівні. Згідно з іншим підходом, основним завданням формування методичної компетентності вчителя є розвиток майбутнього

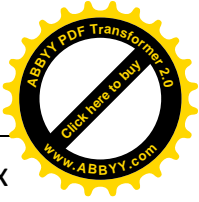
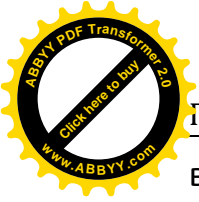

педагога як особистості, здатної до самореалізації й адаптації до швидкозмінних умов соціально-економічного та освітнього середовища, мобільного у сфері професійної діяльності, що, зрештою, визначає рівень його методичної компетентності.

Зазначений підхід відображає парадигму фундаменталізації професійно-педагогічної освіти в Україні. Фундаменталізацію доцільно розглядати як дидактичний принцип формування методичної компетентності майбутнього педагога. Принцип фундаменталізації реалізується у єдності з принципом професіоналізації. Принципи фундаменталізації та професіоналізації відображають діалектичну єдність процесу формування методичної компетентності майбутніх педагогів. Вони взаємопов'язані і взаємозалежні. З одного боку, посилення прикладної, професійно-утилітарної складової змісту педагогічної освіти покращує суто методичну компетентність майбутнього вчителя. З другого боку, вузька спрямованість освіти обмежує його можливості оперативного реагування на зміни в освітньому середовищі та на досягнення в теорії навчання. Тому необхідним є включення фундаментального змісту до навчально-виховного процесу вищої школи, націленість на формування фундаментальних і професійно значущих знань, умінь, способів професійної діяльності, особистісних якостей майбутнього вчителя початкових класів. У такому разі випускник вищої школи має багатofункціональні методичні вміння, що забезпечує професійну мобільність, він набуває навичок не лише використовувати отримані у процесі професійної освіти знання, а й самостійно орієнтуватися у нових умовах в освітній галузі та у досягненнях конкретної теорії, ефективно ціложиттєво розв'язувати професійно значущі проблеми.

Частково причиною недостатньої методичної компетентності є також ще діючий у вищій педагогічній освіті суб'єкт-об'єктний підхід до реалізації завдань професійної підготовки. Натомість людина може формуватися як самодостатня особистість лише за умови реалізації суб'єкт-суб'єктного підходу, коли студент і науково-педагогічний працівник діють у навчально-виховному процесі вищого навчального закладу на паритетних засадах.

Обґрунтований нами суб'єкт-суб'єктний підхід до процесу формування методичної компетентності майбутніх педагогів з навчання української мови реалізує ставлення до навчально-виховного процесу вищого навчального закладу як такого, що розглядається як динамічна система, яка об'єднує підсистеми діяльності студента і викладача. Ланками, що пов'язують діяльності обох суб'єктів, є задана мета і спільний результат – сформована методична компетентність майбутнього

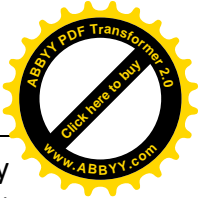
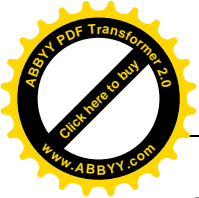
вчителя щодо навчання української мови учнів шкіл національних меншин. При цьому принципового значення набуває таке положення: навчально-пізнавальна діяльність студента є структурно складним утворенням системного характеру. Крім чіткого виділення її складових компонентів, таке уявлення дає можливість аналізувати численні зв'язки і відношення між компонентами, а це, як зауважує С. У. Гончаренко, сьогодні є головним у практиці управління педагогічним процесом [1]. Багатьма психологічними дослідженнями доведено, що діяльність людини, здійснюючись у певному соціальному та матеріальному середовищі, охоплює низку взаємопов'язаних компонентів, таких як: мотиваційний, цільовий, когнітивний, процесуально-операційний, контрольний-оцінний, результативний. Визначені компоненти відображені у запропонованому нами підході до формування методичної компетентності вчителя щодо навчання української мови учнів шкіл національних меншин.

Оскільки кожний компонент навчально-пізнавальної діяльності вирізняється своєю специфікою, це доцільно враховувати у процесі її педагогічного супроводу, застосовуючи окремі, проте взаємопов'язані компонент-методику, що в сукупності утворюють цілісну методику формування методичної компетентності вчителя з навчання учнів української мови шкіл національних меншин.

Висновки. Отже, розв'язання проблеми формування методичної компетентності вчителів з навчання української мови учнів шкіл національних меншин вимагає усвідомлення ролі студента у процесі його професійного становлення, підготовки його до постійного вдосконалення та самореалізації, забезпечення умов для фундаменталізації вищої педагогічної освіти. Діяльність науково-педагогічних працівників відіграє у цьому процесі вирішальну роль за умови реалізації суб'єкт-суб'єктного підходу до формування методичної компетентності вчителів з навчання української мови учнів шкіл національних меншин та використання покомпонентної методики керівництва навчально-пізнавальною діяльністю майбутніх учителів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гончаренко С. У. Цілісність педагогічної системи і процесу: методологічний аспект / С. У. Гончаренко // Філософія педагогічної майстерності : зб. наук. пр. – Київ – Вінниця : Вінниця, 2008. – 380 с.
2. Державний стандарт початкової загальної освіти // Постанова КМУ № 462 від 20.04.11 р.
3. Закон України «Про загальну середню освіту» [Електронний ресурс] : Закон України, прийнятий 13 травня 1999 р. за № 651-XIV, Поточна редакція від 10.08.2012, підстава 5029. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/go/651-14>.

4. Кудикіна Н. В. Наукове розуміння впливу об'єктивних чинників на професійну освіту дорослих / Н. В. Кудикіна // Освіта дорослих в Україні : зб. наук. праць. – К. : ЕКМО, – 2008. – С. 67–71.
5. Кудикіна Н. В. Теоретичні засади формування пізнавальної самостійності студентів / Н. В. Кудикіна // Педагогічна освіта. Теорія і практика. Психологія. Педагогіка : зб. наук. праць. – 2005. – №4. – С. 141–152.
6. Марушкевич А. А. Україномовне навчання: необхідність якісного забезпечення / А. А. Марушкевич // Освітологія – науковий напрям інтегрованого пізнання освіти : зб. наук. праць. – К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2010. – С. 76–79.
7. Савченко О. Я. Навчально-виховне середовище сучасної школи: діалог з В. О. Сухомлинським / О. Я. Савченко // Педагогічні науки : зб. наук. праць Миколаївського державного університету. – Миколаїв : МДУ, 2003. – Вип. 8. – Педагогічні науки. – С. 4–9.
8. Управління людськими ресурсами : навч. посіб. / [за ред. Г. В. Фокіна, В. О. Антонюка, М. Ф. Головатого]. – К. : МАУП, 2006. – 496 с.
9. Філософський енциклопедичний словник / [за ред. В. І. Шинкарука]. – К. : Абрис, 2002. – 742 с.

РЕЗЮМЕ

Н. В. Кудыкина. Методическая компетентность учителя как условие качественного обучения украинскому языку учащихся школ национальных меньшинств.

В статье освещена проблема формирования методической компетентности учителя как условия качественного обучения украинскому языку учащихся школ национальных меньшинств. Обоснована необходимость обеспечения условий для фундаментализации высшего педагогического образования.

Ключевые слова: обучение украинскому языку, методическая компетентность учителя, учащиеся школ национальных меньшинств.

SUMMARY

N. Kudykina. Methodical competence of teacher as a condition of quality teaching Ukrainian of schoolchildren of national minorities.

The article analyzes the problem of formation methodical competence of teachers as a condition of quality teaching Ukrainian schoolchildren national minorities. The necessity of ensuring conditions for fundamentalization higher education is shown.

Key words: methodical competence of teacher, teaching Ukrainian, schoolchildren national minorities.

УДК 373.5.046.16(043.3)

О. В. Луніка

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ 7–8 КЛАСІВ З КРАЄЗНАВЧИМ МАТЕРІАЛОМ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

У статті розглянуто теоретичні аспекти організації пізнавальної діяльності учнів 7–8 класів з краєзнавчим матеріалом на уроках історії України. Визначено методи, прийоми, умови формування пізнавальних умінь у навчанні історії. Обґрунтовано значення краєзнавчої складової курсу історії України у процесі організації пізнавальної діяльності учнів 7–8 класів.

Ключові слова: діяльнісний підхід, пізнавальна діяльність, пізнавальні вміння, краєзнавча складова змісту історії України, краєзнавчий матеріал, цільовий компонент, змістовий компонент, діяльнісний компонент, результативний компонент.

Постановка проблеми. Сучасний оновлений зміст історичної освіти характеризується включенням нових фактів, вивченням різних версій